

lze řešiti jen se značnými rozpaky. Vedle toho je vlastní metoda N. v této části práce odlišná od jasné metody, jež jinak jeho práci ovládá. N. nededukuje tu totiž logicky z daných nebo získaných premis své poznatky, nýbrž hledá naopak cestou induktivní, jaký význam může míti pojem území v právu mezinárodním. Zavrhnuv pak jiné možnosti, dochází právě ke své definici. Tento postup činí dojem, že získaný pojem je výsledkem nahodilosti a že není definitivním ani pro N. samého.

Je zajímavé, že znak, který je rozhodující pro pojem státního území v právu mezinárodním (exekvovatelnost státních aktů), je podle N. pouhým interpretačním prostředkem pro zjištění toho, které území pokládá za státní území právní řád, který jinak určení svých hranic neobsahuje. Tato divergence obou pojmů nepůsobí příznivě a není podle mého soudu ani potřebná. Zdá se mně, že jak z hlediska práva mezinárodního, tak i s hlediska práva vnitrostátního je základním znakem státního území vynutitelnost aktů státních orgánů. Tam, kde státní akt nemůže býti platně exekvován (uskutečněn), nemůžeme již mluvit o státním území. Nerozhoduje přirozeně skutečná (empirická) exekvovatelnost, nýbrž právní.

N. kniha je jednou z těch, které nabádají čtenáře k bohatému přemýšlení. I když podepsaný projevil určité námitky proti formulacím N., přiznává otevřeně, že jde o knihu v naší literatuře ne častou, která skýtá poučení a rozšiřuje obzor čtenáře pozorného o značné dálky.

Doc. Dr. Jiří Havelka.

Dr. JAN MERTL: IDEOLOGIE PARLAMENTARISMU A NAŠE DOBA.

V Praze, typ. Pokrok 1933. 45 str.

Tato sociologova knížka o krizi parlamentarismu přichází velmi vhod v dnešní době, kdy se o této krizi stále mluví. Kritikové a reformátoři parlamentarismu jsou, bohužel, většinou velmi málo informováni o této instituci, a proto jsou tak často jejich kritiky plané a reformy neplodné. Každý kritik a reformátor si musí především uvědomit, jsou-li vady v instituci samé či přináší-li je do ní změněná doba. A o tom jedná Mertlova knížka.

Ukazuje, že parlamentarismus vyrostl v době, která se značně lišila od dnešní sociální skutečnosti. Ideologie parlamentarismu byla tehdy projevem liberalismu, „národ“, pro nějž se tato instituce budovala, nebyl „lidem“ v dnešním demokratickém smyslu. Nositelem parlamentní ideologie byly tehdy jediné majetné a vzdělané vrstvy, zcela v duchu Lockově a Montesquieuově, kteří tuto nerovnost schvalovali. Tento fakt také umožnil, že se mohly tehdy plně uplatnit tři stěžejní zásady parlamentarismu: representace, diskuse a veřejnost jednání. Pokud se týká representace, mohl se tehdejší poslanec skutečně domnívat, že je zástupcem „celého národa“, poněvadž „národ“, který zastupoval, tvořila homogenní měšťácká vrstva, jejíž hospodářské a sociální zájmy byly ve všech volebních okresech shodné. Také druhá zásada parlamentní ideologie, diskuse, byla tehdy možná pro liberalistický světový názor, který učil prospěšnost individuálních zájmů, ovšem ospravedlněných rozumem, tedy zájmů jednotlivců s lepším vzděláním. Výměna názorů o tom, jak dospět k společnému cíli a blahu celku, byla pak umožněna tím, že tento „celek“ nebyl politicky roztříštěn. Tato diskuse je ovšem těsně spjata s veřejností jednání.

V původním parlamentarismu se plně uplatňovala i další součást jeho ideologie, t. j.

teorie o dělení moci ve státě a o převaze moci zákonodárné nad ostatními. Parlament byl tehdy opozičním nástrojem „národa“, t. j. „třetího stavu“ proti panovníkovu absolutismu a stavovským privilegiím. Tato tendence se projevovala i snahou o převahu dolní sněmovny nad horní.

V zásadě byl tedy parlamentarismus institucí nedemokratickou. Jakmile volební reformy uskutečnily na jeho půdě demokratické principy, ukázaly se změny nejen v parlamentu, nýbrž i v politickém životě mimoparlamentním.

Demokracie rozbila jednotnost „politického národa“, který zastíral v liberalistickém optimismu rozdíly jednotlivých vrstev ve skutečném národě a nevěřil, že by jiné vrstvy mohly uplatňovat své odlišné zájmy. Dnes jsou jednotlivé vrstvy zájmově odizolovány a poslanec přestává být reprezentantem „celého národa“, stává se zástupcem zájmové skupiny.

Není zde už také ona jednotnost cílů, která tvořila základní předpoklad diskuse. „Přesvědčování“ ustoupilo mocenskému měření sil mezi zástupci skupin. Hlavním typem politického jednání se stal zájmový kompromis.

Nesmírný vzrůst voličů, který vyžadoval nutnost pevnějšího organizačního zvládnutí voličských mas, způsobil, že se změnil i ráz politických stran. V době klasického parlamentu měly strany jen podružnou úlohu, byla to jen volná sdružení lidí příbuzných politických názorů. Masy voličů vyžadovaly mocných politických organizací. Do nich, t. j. do stran, se také přenáší těžiště politické moci a tak dochází k změně další zásady původního parlamentarismu: jde vlastně o převahu výkonné moci nad zákonodárnou.

Z toho všeho je zřejmo, že dnešní vládní systém nelze ztotožňovat s původním parlamentarismem. Dnešní demokracie jsou státy politických stran.

Dalším důsledkem dnešní společenské struktury, v níž převládá rozvrstvení podle různých, hlavně hospodářských zájmů, je snaha o t. zv. hospodářský parlament, která se spojuje s ideou rekonstrukce senátu.

Mertl odpovídá i na otázku, proč právě u nás, t. j. v celé střední Evropě, vystoupily tak ostře ony kolektivistické tendence dnešní masové demokracie. Vidí příčinu v pestré společenské diferenciaci, v zájmovém rozvrstvení, které je v mnohém ohledu rozmanitější než v západních zemích. Tomuto rozrůznění odpovídá značný počet politických stran. Hrubé formy jednání stranické politiky vysvětluje autor nedostatkem starých parlamentních tradic a nedostatečným veřejným míněním. Mertl postrádá u nás mimostranické politické organizace po západním vzoru, které by omezovaly dnešní politický monopol stran, upevňující jejich mocenské posice a zesilující protidemokratické tendence.

Jasný autorův rozbor dnešního stavu parlamentarismu a jeho příčin ukazuje zároveň podmínky možných reforem. Mertl sám nepokládá tento stav za nezměnitelný. Jsou zde sice určité stále předpoklady, jichž souhra tvoří politické síly. Ale konec konců dělají politiku lidé a mnohé z předpokladů politiky může změnit uvědomělé úsilí o reformu. Třeba ovšem znát důkladně instituci parlamentarismu a snažit se ji přizpůsobit změněným potřebám doby.

Mertlova knížka je kromě jasného poučení cenná i tím, že ukazuje, jak je dnes třeba právě politické sociologie, která by seznamovala reálné politiky s podmínkami, s nimiž musí počítat v politické praxi. U nás by bylo třeba více takových knížek o základních politických otázkách. Ovšem také jejich čtenářů z kruhů praktické politiky. Dr. K. Jk.